

Karolina Podlewska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Analiza zjawiska katolickiej blogosfery w Polsce w kontekście jej rozwoju i profesjonalizacji

**The analysis of phenomenon of the Catholic blogosphere
in Poland in context of development and professionalization**

STRESZCZENIE:

Blogosfera katolicka bywa sprowadzana wyłącznie do nowoczesnego narzędzia ewangelizacji, a samo pojęcie wykorzystywane jest dość intuicyjnie. Czołowi twórcy katolickich blogów w Polsce dotykają w swoich publikacjach ważkich zagadnień, które przenikają do dyskursu religijnego w mediach tradycyjnych. Budują zaangażowane społeczności, doświadczenie zdobyte dzięki prowadzeniu własnej platformy przetradza się w profesjonalną współpracę z mediami. Powyższe argumenty świadczą o postępującej profesjonalizacji blogosfery katolickiej oraz ewoluującej roli katolickich blogerów. Teza zostanie zilustrowana poprzez zestawienie tendencji obecnych w katolickiej blogosferze oraz trendów typowych dla środowiska blogosfery w Polsce.

SŁOWA KLUCZOWE:

blogosfera katolicka, blog, media społecznościowe, internet, nowa ewangelizacja

ABSTRACT:

Although the Catholic blogosphere is sometimes perceived only as a modern tool of new evangelization, the concept is also used quite intuitively. Leading representatives of the Catholic blogosphere in Poland raise issues that percolate to traditional media. They build virtual communities, their experience as journalists acquired while blogging progresses to professional activity in media. In view of the above, it is legitimate to acknowledge the process of the Catholic blogosphere's professionalization and to claim that the role of Catholic bloggers is being changed nowadays. The thesis will be illustrated by comparing tendencies existing in the Catholic blogosphere with trends typical for the whole blogosphere in Poland.

KEYWORDS:

Catholic blogosphere, blog, social media, internet, new evangelization

WSTĘP

Główne pytania badawcze, postawione w niniejszym opracowaniu, będą dotyczyć definicji katolickiej blogosfery oraz stopnia jej profesjonalizacji. Rozważania będą osadzone przede wszystkim na gruncie nauk o mediach. Za wyznacznik profesjonalizacji przyjęte zostaną wybrane trendy funkcjonujące w blogosferze polskiej. Wychodząc z założenia, że celem nie jest zarysowanie ogólnej charakterystyki zjawiska, uzasadnione jest wybranie do analizy przykładów z działalności blogerów opiniotwórczych. Takie podejście znajduje uzasadnienie w mechanizmie rozwoju społeczności blogowej zaprezentowanej przez Jill Rettberg¹. Blogosfera rozwija się bowiem głównie poprzez naśladowanie trendów, a punktem odniesienia są przede wszystkim twórcy, którzy wyróżniają się, np. liczebnością zgromadzonej wokół bloga społeczności lub skutecznością oddziaływania na odbiorców.

Artykuł, podejmując próbę skonstruowania siatki pojęciowej dla omawianego zjawiska, rozwija dotychczasowe rozważania na temat blogosfery katolickiej.

Temat blogosfery był wielokrotnie podejmowany w pracach naukowych, warto wspomnieć tutaj szczególnie wkład wniesiony przez Martę Więckiewicz-Archecką. Temat blogosfery katolickiej był podejmowany w Polsce szczególnie przez pryzmat blogujących kapłanów. Duży wkład w badanie tej dziedziny wniosła Ewa Łaskarzewska. Obraz katolickiego blogera przybliżają w swoich publikacjach badacze zajmujący się zagadnieniem ewangelizacji w internecie, m.in. ks. Józef Kloch oraz Marta Brzezińska-Waleszczyk. Autorka oprze swoją analizę na literaturze przedmiotu.

BLOG I BLOGER – DEFINICJE I ISTOTA ZJAWISK

Słowo „blog” to połączenie słów sieć (Web) i dziennik (log)². Zjawisko blogowania powstało i błyskawicznie rozpowszechniło się w latach 90. XX wieku. Miało to silny związek z upowszechnieniem dostępu do internetu³.

¹ J.W. Rettberg, *Blogowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 85–85.

² Tamże, s. 35.

³ Tamże, s. 41.

Słownik terminologii medialnej przytacza następującą definicję bloga: „dziennik (pamiętnik) prowadzony w internecie, rodzaj osobistej strony WWW, na której autor umieszcza zapiski swoich bieżących przeżyć i przemyśleń oraz różne, jego zdaniem interesujące informacje”⁴. Zwiążą definicję proponuje Tomek Tomczyk, bloger znany pod pseudonimem Jason Hunt: „strona pisana w pierwszej osobie, kreująca subiektywne opinie”⁵.

Dodać należy do tego kilka istotnych uwag, które stanowią ważny punkt odniesienia dla późniejszych rozważań:

- blogi zaliczane są do mediów społecznościowych⁶;
- mają one charakter społeczny – „blogerzy nie piszą po prostu dla siebie czy do szuflady – piszą dla świata, licząc, że znajdą czytelników”⁷;
- nie są wyłącznie aktywnością dla pisarzy-pasjonatów; narzędzie to może przekształcić się w zawód i przynosić twórcy dochód⁸;
- choć większość opublikowanych w internecie blogów wpisuje się w tzw. typowy dyskurs biograficzny, narzędzie to jest także wykorzystywane w polityce, czy w marketingu⁹.

Anna Miotk, badaczka mediów społecznościowych, w tekście „Kończy się era blogera” pisze: „Blogger nie jest już tylko blogerem czy vlogerem – jest influencerem – osobą, która dzięki obecności w różnych kanałach społecznościowych (własny ekosystem medialny) rozwija swoją widownię i ma potencjalny wpływ na jej decyzje”¹⁰. Oczywiście artykuł – wbrew zapowiedzi poczynionej w tytule – nie podejmuje kwestii zmierzchu blogerów jako takich, a raczej pokazuje, jak bardzo ewoluowała ich rola. Okazją do zabrania głosu w sprawie blogosfery była likwidacja przez Onet.pl serwisu blog.pl. Utrzymywanie platformy nie było już opłacalne, a charakter dawnych blogów przejęły instagramowe konta, fanpage’

⁴ W. Kajtoch, *Blog*, w: W. Pisarek (red.), *Słownik terminologii medialnej*, Kraków 2006, s. 18–19.

⁵ T. Tomczyk, *Bloger*, Wydaje.pl, Katowice 2012, s. 57.

⁶ A. Miotk, *Skuteczne social media*, Wydawnictwo HELION, Gliwice 2013, s. 20.

⁷ J. W. Rettberg, dz. cyt., s. 78.

⁸ A. Rabowska, *Blogosfera – jak internet zmienił komunikację i marketing?*, „Media, Biznes, Kultura: dziennikarstwo i komunikacja społeczna” 2016 vol 1, nr 1, s. 89.

⁹ P. Szewski, *Mikroblog – odmiana blogu czy oddzielny gatunek?*, w: M. Kita, I. Loewe (red.), *Język w internecie – antologia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2016, s. 142.

¹⁰ A. Miotk, *Kończy się era blogosfery*, blog Anny Miotk z 16.01.2018, <https://annamiotk.pl/konczy-era-blogera/> (dostęp: 21.02.2019).

na Facebooku, czy vlogi na YouTube (postrzegane wcześniej jako kanały dystrybucji treści blogowych)¹¹.

Podsumowując, bloger to osoba która posiada blog, publikuje tworzone przez siebie treści w internecie oraz gromadzi wokół nich swoją społeczność. Należy jednak przyjąć, że sama platforma, na której zamieszczony jest blog (strona internetowa, fanpage na Facebooku¹², konto na Instagramie), może już w niedalekiej przyszłości odgrywać mniejszą rolę, niż przypisywana jest jej obecnie.

DEFINICJA KATOLICKIEJ BLOGOSFERY I UZASADNIENIE POJĘCIA

Przemysław Zieliński na łamach branżowego serwisu „Nowy Marketing” proponuje następującą definicję blogosfery: „w ścisłym znaczeniu tego słowa to internetowa społeczność, której głównymi ramami jest zakres treści oraz linków, którymi dzielą i wymieniają się blogerzy”¹³. Dlatego poprzez blogosferę rozumieć należy twórców internetowych posiadających bloga, ale także relacje, jakie zachodzą między samymi blogerami.

J. W. Rettberg zwraca uwagę na jeszcze jedną ważną cechę blogowej społeczności: „Tworzą się więzi zaufania, podobnie jak rodzą się przyjaźnie, stronnictwa i spory. W obrębie tej sieci rozwijają się trendy i style – niekoniecznie w sposób przemyślany, lecz po prostu na zasadzie powstawania konwencji, np. w odniesieniu do długości wpisu, wykorzystania wpisu lub liczby osadzonych linków.”¹⁴ Badaczka zwraca zatem uwagę nie tylko na charakter relacji, jaki łączy członków blogosfery, ale także wskazuje na istnienie charakterystycznej dla nich kultury. Tworzy się ona głównie na zasadzie eksperymentu i naśladownictwa.

Sformułowania „blogosfera katolicka”, „katolicki bloger” są obecne zarówno w opracowaniach o charakterze naukowym, jak i w artykułach prasowych¹⁵. Uza-

¹¹ K. Kunat, *Blog.pl się kończy. Onet zamknie serwis w styczniu 2018*, „Tabletowo” z 8.12.2017, <https://www.tabletowo.pl/blog-pl-zostanie-zamkniety/> (dostęp: 21.02.2019).

¹² Na Facebooku można założyć stronę w kategorii „bloger”, ale też „blog osobisty”. Ta druga kategoria sygnalizuje, że fanpage sam w sobie może być postrzegany jako blog.

¹³ P. Zieliński, *Encyklopedia marketingu, B - Blogosfera*, „Nowy Marketing” z 11.04.2018, <https://nowymarketing.pl/a/9096,b-blogosfera-encyklopedia-marketingu> (dostęp: 21.02.2019).

¹⁴ J. W. Rettberg, dz. cyt., s. 82.

¹⁵ Por. A. Nowaczewski, *Katolicka blogosfera*, „Gość Niedzielny” z 12.02.2007, <https://www.gosc.pl/doc/761572.Katolicka-blogosfera> (dostęp: 08.02.2019); *Wietnam*:

sadnione wydaje się stworzenie choćby ramowych założeń badawczych, które nie tylko usystematyzują zjawisko katolickiej blogosfery, ale także pomogą zarysować jego zakres. Na podstawie własnych badań i obserwacji proponuję trzy podstawowe kryteria.

Po pierwsze, autorzy tworzący w ramach katolickiej blogosfery przynależą do Kościoła katolickiego i otwarcie informują o tym swoich odbiorców. Precyzyjne określenie tożsamości religijnej twórcy jest istotne, pozwala odróżnić blogosferę katolicką od blogosfer innych wyznań chrześcijańskich, czy szerzej – innych religii; czyni ją tym samym blogosferą o charakterze wyznaniowym. Z drugiej strony, jasna deklaracja przynależności religijnej blogera przybiera formę publicznego zobowiązania. Również odbiorca bloga ma prawo oczekiwać, by publikowane na nim treści nie stały w sprzeczności z nauczaniem Kościoła.

Obok wyznania rzymskokatolickiego, głównym czynnikiem decydującym o przynależności do blogosfery katolickiej jest podejmowana na blogu tematyka. Do tematów charakterystycznych dla katolickiej blogosfery zaliczyć można: doświadczenie wiary, relację z Bogiem, nauczanie Kościoła, praktykę życia w zgodzie z wartościami chrześcijańskimi, bieżące wydarzenia z życia Kościoła, rozważania modlitewne.

W tym miejscu należy mocno zaakcentować, że dwa zaprezentowane powyżej kryteria nie mogą być rozpatrywane w sposób rozłączny. To, że bloger jest katolikiem, nie musi świadczyć o przynależności do katolickiej blogosfery (może np. świadomie pozycjonować on swojego bloga w innej kategorii tematycznej), tak samo jak pisanie o wierze i Bogu nie zawsze świadczy o byciu katolikiem (co więcej, nie musi nawet świadczyć o przychylności wobec Kościoła katolickiego, czy jakiegokolwiek innej religii). Dopiero połączenie obu kryteriów zbliża do wyznaczania granic zjawiska katolickiej blogosfery.

Po trzecie, uzasadnionym wydaje się wprowadzenie kryterium częstotliwości i regularności poruszania na blogu wyżej wymienionych tematów. Zdaniem autorki należy wyłączyć z badania tych twórców, którzy nawiązują do nich incydentalnie oraz w sposób nieregularny. Z drugiej strony, włączenie do analizy

katolicka blogerka skazana na 10 lat więzienia, „Wiara.pl” z 03.07.2017, <https://kosciol.wiara.pl/doc/4019159.Wietnam-katolicka-bloggerka-skazana-na-10-lat-wiezienia> (dostęp: 08.02.2019); K. Jarkiewicz, *Promocja duchowych potrzeb, czyli o katolickiej blogosferze w polskim internecie*, „Zeszyt Naukowy – Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości w Krakowie”, 2012, z. 26, s. 167.

wyłącznie blogów w całości poświęconych wierze i religii ogranicza pole badawcze do blogów specjalistycznych – teologicznych i kapłańskich.

Na podstawie powyższych założeń, autorka proponuje następującą definicję katolickiej blogosfery: to społeczność blogerów-katolików (wiernych Kościoła katolickiego – świeckich, duchownych i konsekrowanych), którzy kwestie wiary, moralności chrześcijańskiej i nauczania Kościoła czynią stałym i dominującym motywem swojej internetowej twórczości¹⁶.

Założenia te, choć porządkują zagadnienie i stawiają pewne ramy dla omawianego zjawiska, nie są w stanie wyeliminować wszystkich wątpliwości i pytań. Ostatecznie badacz samodzielnie będzie musiał podjąć decyzję o tym, jakie mierniki zostaną zastosowane dla określenia regularności i częstotliwości.

Z uwagi na niszowość zjawiska blogosfery katolickiej, w celu zarysowania szerszego kontekstu istnienia tego środowiska oraz jego cech charakterystycznych, autorka zdecydowała, że w niniejszym opracowaniu do blogosfery katolickiej zaliczani będą zarówno twórcy blogów, jak i vlogów.

CHARAKTERYSTYKA BLOGOSFERY KATOLICKIEJ

Blogosfera katolicka przez wiele lat była postrzegana głównie w kluczu internetowego duszpasterstwa. Ks. Józef Kloch stawia jednak tezę, że blogowanie jest w Kościele przede wszystkim domeną świeckich i nie ogranicza się do tematyki

¹⁶ Warto dla porządku zwrócić także uwagę na użycie słowa „katolicki” w stosunku do inicjatyw katolików (także środków masowego przekazu) z perspektywy Kodeksu Prawa Kanonicznego. Jak stanowi kanon 216: „Wszyscy wierni, którzy uczestniczą w misji Kościoła, mają prawo, by przez własne inicjatywy, każdy zgodnie ze swoim stanem i pozycją, popierali lub podtrzymywali apostołską działalność. Żadna jednak inicjatywa nie może sobie przypisywać miana katolickiej, jeśli nie otrzyma zgody kompetentnej władzy kościelnej”. Co więcej, w punkcie 11 dokumentu „Normy dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych” czytamy, że: „nikt nie ma prawa przemawiać w imieniu Kościoła ani sugerować, że jest jego rzecznikiem, jeżeli nie został do tego zgodnie z prawem upoważniony”. Autorka decyduje się na rozumienie „katolickiej blogosfery” w kluczu podejmowanej przez twórcę tematyki oraz jego religijnej tożsamości, mając świadomość sposobu, w jaki widzi tę kwestię Kodeks Prawa Kanonicznego. Por.: D. Guzek, *Media katolickie w polskim systemie medialnym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 21–27.

typowo ewangelizacyjnej¹⁷. Ewa Łaskarzewska zwraca uwagę, że blogi są dla nich: „miejszem celebrowania codzienności. Pozwalają smakować życie, kreują alternatywny, bardziej bezpośredni obraz świata – w opozycji do innych mediów”¹⁸.

Za prekursora katolickiej blogosfery uznaje się filipińskiego arcybiskupa Oscara V. Cruza, który bloga założył w 2004 roku. W Polsce pierwszym katolickim blogerem był bp Zbigniew Kiernikowski, a vlogerem – bp Edward Dajczak¹⁹.

Blogi katolickie funkcjonują zarówno w ogólnodostępnych serwisach blogowych (np. blox.pl) lub na platformach działających przy katolickich portalach („Blogownia” Stacji7, „Blog Deon”). Serwisy te okazują się coraz częściej ograniczające (kwestia analityki, promocji bloga, a także budowania profesjonalnego wizerunku). Alternatywą jest blogowanie pod własną domeną. Z całą pewnością fakt inwestowania w domenę, serwer oraz szablon bloga można uznać za formę profesjonalizacji katolickiej blogosfery.

Blogowanie jest w Kościele przede wszystkim domeną świeckich i nie ogranicza się do tematyki typowo ewangelizacyjnej.

Z uwagi na to, że badania nad blogosferą w Polsce nie wyróżniają tak blogosfery religijnej, jak i ściślej – katolickiej, nie wzbogacają znacząco stanu wiedzy w zakresie poruszonym w niniejszym opracowaniu. Istotnych informacji nie dostarczają także badania „Korzystanie z religijnych stron i portali internetowych” prowadzone w latach 2014–2016 przez CBOS. Respondenci zostali w nich zapytani m.in. o korzystanie ze stron parafii, religijnych portali internetowych; wśród włączonych do badania platform nie znalazły się jednak katolickie blogi. Bardzo ciekawych danych dostarczają natomiast badania przeprowadzone przez Ewę

¹⁷ J. Kloch, *Kościół blogujący. Jak wykorzystać w misji Kościoła?*, w: J. Kloch (red.), *Internet i Kościół*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2011, s. 218.

¹⁸ E. Łaskarzewska, *Blog katolika jako miejsce dawania świadectwa wiary i dialogu ze światem na przykładzie bloga Halo Ziemia Konrada Kruczkowskiego*, „Biuletyn Edukacji Medialnej”, 2015 nr 1, s. 61.

¹⁹ A. Adamski, *Kapłan – bloger*, w: A. Adamski, K. Kwasik, G. Łęcicki (red.), *Kapłan i rodzina w mediach*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012, s. 40.

Łaskarzewską na grupie blogujących księży. Spośród ważniejszych wniosków można wskazać to, że ich strony zawierały głównie rozważania na temat Ewangelii oraz komentarze do Pisma Świętego. Wyraźną osią dla blogowej aktywności księży był kalendarz liturgiczny²⁰.

W zaproponowanej przez Magdalenę Szpunar typologii blogów, blogi katolickie można sklasyfikować jako blogi specjalistyczne²¹ (kwestie teologiczne, tłumaczenie zasad wiary, blogi modlitewne). Nurt katolicki może znaleźć swoje miejsce także w kategorii blogów lifestylowych (wiara jako styl życia).

Warto nadmienić jednak, że wśród blogerów piszących o wierze i Bogu można wyróżnić przedstawicieli rozmaitych i nieoczywistych kategorii tematycznych takich, jak: parenting (Maja Moller – chrześcijanskamama.pl), kulinaria (Anna Daniluk z przyprawmnieblog.pl), moda (blizniaczki-laskowskie.pl), nowe media (Kamil Lipiński z lipinski-kamil.pl – choć blog funkcjonował od samego początku pod tą samą domeną, wcześniej nosił wymowny tytuł „Katotechnologia”).

Z uwagi na to, że wpis na blogu można traktować jako wypowiedź medialną, katolickich blogerów obowiązują zasady przyjęte przez Konferencję Episkopatu Polski w dokumencie „Normy dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych”. Biskupi przypominają, że autorzy powinni się cechować „wiernością nauce Ewangelii, rzetelną wiedzą, roztropnością i odpowiedzialnością za wypowiedziane słowo”²², a także „pamiętać, że są powołani do głoszenia nauki Chrystusa, a nie własnych opinii”²³. Zasady te dotyczą duchownych, konsekrowanych, jak i świeckich²⁴.

W przypadku łamania tych zasad, dokument zobowiązuje ordynariusza, by „upomnieć duchownego lub członka instytutu zakonnego i zobowiązać go do

²⁰ E. Łaskarzewska, *Blog kapłański – między sacrum i profanum. Analiza wybranych treści publikowanych na blogach kapłańskich w kwietniu 2014 roku*, w: M. Chmielowski, M. Jodkowski, D. Sonak, J. Woźniak (red.), *Sacrum w mediach*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 316.

²¹ M. Szpunar, *Społeczne aspekty nowych mediów*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 85.

²² *Normy dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, Serwis „Opoka.org.pl” z 01.07.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/normy_media_09032005.html (dostęp: 08.02.2019).

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

naprawienia szkody, np. poprzez sprostowanie lub odwołanie błędnej czy krzywdzącej wypowiedzi. W uzasadnionych i poszczególnych przypadkach ordynariusz może zabronić wywiadania się w mediach lub zastosować inne sankcje przewidziane przez prawo²⁵. Nie przewiduje natomiast możliwości nałożenia na świeckich zakazu wywiadania się w sprawach nauki Kościoła. Wobec powyższego, w praktyce najskuteczniejszym narzędziem kontroli treści blogowych w katolickiej blogosferze tworzonej przez osoby świeckie, może się okazać ich publiczność, reagująca na budzące wątpliwości tezy.

PROFESJONALIZACJA BLOGOSFERY KATOLICKIEJ

Profesjonalizacja blogosfery ma kilka wymiarów, pierwszy z nich dotyczy podniesienia szeroko rozumianych kompetencji blogerów. Doświadczenie zdobyte poprzez prowadzenie bloga staje się naturalną przepustką do pracy w mediach²⁶ oraz na rzecz firm, wydawnictw i organizacji związanych z Kościołem. Najbardziej czytelnym przykładem takiego transferu jest Piotr Żyłka – dziś redaktor naczelny portalu Deon.pl. Zdaniem Barbary Popiel, rozpoczęcie przez blogerów pracy w mediach jest w pełni uzasadnione, ponieważ blog jest naturalną formą ćwiczenia swojego warsztatu dziennikarskiego²⁷. Media pozyskują w ten sposób rozpoznawalnych w środowisku i zdolnych autorów.

Przejsie od redagowania bloga do pracy w redakcji to dla nich sposób przekształcenia dotychczasowej aktywności w dochodowe zajęcie, a zatem stanowi formę monetyzacji. Marta Więckiewicz zwraca uwagę, że to właśnie monetyzacja – obok powoływania się na opinie blogerów w mediach tradycyjnych – jest jednym z koronnych dowodów na profesjonalizowanie się blogosfery²⁸.

²⁵ Tamże.

²⁶ *Wszyscy oni zaczęli jako blogerzy DEON.pl. Ty też możesz być naszym autorem*, „Deon” z 31.08.2018, <https://www.deon.pl/spolecznosc/blogerzy-deonpl/art,149,wszyscy-oni-zaczynali-jako-blogerzy-deon-pl-ty-tez-mozesz-byc-naszym-autorem.html> (dostęp: 21.02.2019).

²⁷ B. Popiel, *Blog jako warsztat, narzędzie i przestrzeń przyszłego dziennikarza*, „Edukacja Humanistyczna” 2013 nr 2, s. 55.

²⁸ M. Więckiewicz-Archacka, *Ludzie „starych” mediów vs. Ludzie „nowych” mediów. Spory między dziennikarzami i blogerami na polskim rynku medialnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2016, s. 37–39.

Także media świeckie dostrzegają zalety katolickich blogerów jako kompetentnych rozmówców. Zapraszani są m.in. do dyskusji o sprawach etycznych (np. aborcja²⁹), społecznych (np. kwestia imigrantów³⁰), ich głos wybrzmiewa także w kontekście relacji państwo-Kościół (np. sprawa nauczania religii w szkołach³¹).

Szeroką dyskusję wywołał vlog Weroniki Kostrzewy, w którym odnosi się ona do medialnych komentarzy na temat projektu ustawy „Stop aborcji”³². Dziennikarze w swoich materiałach oddawali głos argumentom Kostrzewy, ale także polemizowali z nimi. W jednym z materiałów prasowych, które powstały po publikacji vloga, dziennikarz portalu „NaTemat” nazywa Weronikę Kostrzewę „katolicką youtuberką”³³. Weronika Kostrzewa, gdy zakładała kanał na YouTube, była już szefową publicystyki w Radiu Plus. To jednak dzięki filmowi opublikowanemu w serwisie społecznościowym dotarła do tak wielu odbiorców (film ma w lutym 2019 ponad 440 tys. wyświetleń) i wywołała szeroką dyskusję o ważnym rozwiązaniu prawnym, które wprost nawiązuje do nauki Kościoła.

Nie zawsze argumenty katolickich blogerów mają charakter apologetyczny. Błażej Strzelczyk, bloger współpracujący z „Tygodnikiem Powszechnym”, w grudniu 2013 opublikował na swoim blogu apel do kapłanów, by nie odczytywali w kościołach listu biskupów w sprawie gender. „Mam wrażenie, że biskupi żyją w takim przekonaniu, że jest jakiś wróg, którego należy zwalczać cały czas. Lepszym sposobem ewangelizacji jest jej głoszenie, a nie mówienie o gender”³⁴ –

²⁹ *Księża mogą rozgrzeszać z aborcji. Debata Kobiet w TVN24 BiS*, strona internetowa telewizji „TVN24 BiS” z 22.11.2016, <https://tvn24bis.pl/z-kraju,74/debata-kobiet-w-tvn24-bis,693973.html> (dostęp: 08.02.2019).

³⁰ Program „Warto Rozmawiać” z 22.06.2017, <https://vod.tvp.pl/video/warto-rozmawiac,22062017,32493223> (dostęp: 08.02.2019).

³¹ „*Nie*” dla religii w szkołach? *Gorąca dyskusja w TVN24 BiS*, strona internetowa telewizji „TVN24 BiS” z 26.1.2016, <https://tvn24bis.pl/z-kraju,74/nauka-religii-w-szkole-czy-pozania-debata-kobiet-w-tvn24-bis,687103.html> (dostęp: 08.02.2019).

³² W. Kostrzewa, *4 kłamstwa o ustawie Stop Aborcji – Weronika Zaguła*, kanał na YouTube Weroniki Kostrzewy z 09.04.2016, https://www.youtube.com/watch?v=_EwychZBSrw (dostęp: 08.02.2019).

³³ M. Albin, *Katolicka youtuberka zarzuca kłamstwo przeciwnikom projektu ustawy „Stop aborcji”. Sprawdziliśmy, ile ma racji*, „NaTemat” z 28.09.2016, <https://natemat.pl/190927,wiezienie-za-poronienie-czy-uswiecanie-zycia-sprawdzamy-kto-ma-racje-ws-projektu-ustawy-stop-aborcji> (dostęp: 08.02.2019).

³⁴ *Bloger bije w biskupów za gender. „Żyją w przekonaniu, że jest wróg”, „dziennik.pl”* z 23.12.2013, <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/446547,bluger-bije-w-biskupow-za-gender-zyja-w-przekonaniu-ze-jest-jakis-wrog.html> (dostęp: 08.02.2019).

argumentował. Tekst wywołał medialne poruszenie, Strzelczyk był m.in. gościem porannego programu w TVN24³⁵, o sprawie donosiły takie redakcje, jak „Wirtualna Polska”³⁶, czy „Gazeta Prawna”³⁷. Środowiska katolickie zwróciły natomiast uwagę, że osoba deklarująca się jako wierząca nie powinna wzywać do bojkotu decyzji biskupów³⁸.

Powyższe przykłady pokazują, że katolicycy blogerzy skutecznie oddziałują na opinię publiczną w sprawach ważnych dla Kościoła, ale ich słowa mogą być również źródłem poważnych kryzysów lub nieporozumień.

Mówiąc o profesjonalizacji katolickiej blogosfery warto dodać, że jej przedstawiciele są doceniani i wyróżniani w branżowych konkursach. Wśród nich są m.in. o. Adam Szustak (nagroda widzów w konkursie „Grand Video Awards 2016”³⁹), o. Grzegorz Kramer (pierwsze miejsce o. w pierwszym etapie konkursu Blog Roku portalu „Onet.pl” – w kategorii blogów specjalistycznych⁴⁰), czy Piotr Żyłka (nagroda „Ślad” im. Biskupa Jana Chrapka za „znakomite wyczucie nowych mediów”⁴¹).

³⁵ *Wierni nie chcą słuchać o gender w kościele. „Biskupi są oderwani od rzeczywistości”, „tvn24.pl” z 23.12.2013, <https://www.tvn24.pl/krakow,50/wierni-nie-chca-slu-chac-o-gender-w-kosciele-biskupi-sa-oderwani-od-rzeczywistosci,381788.html> (dostęp: 08.02.2019).*

³⁶ *„Zdrada Kościoła”. Ostre słowa księdza Dariusza Oko o apelu Błażeja Strzelczyka, „Wirtualna Polska” z 23.12.2013, <https://wiadomosci.wp.pl/zdrada-kosciola-ostre-slowa-ksiedza-dariusza-ok-o-apelu-blazeja-strzelczyka-6031364009538689a> (dostęp: 08.02.2019).*

³⁷ *Katolicki bloger apeluje do księży o bojkot listu biskupów o gender, „Gazeta Prawna” z 23.12.2013, <https://www.gazetaprawna.pl/galerie/767241,duze-zdjecie,1,katolicki-blogger-apeluje-o-bojkot-listu-biskupow-o-gender.html> (dostęp: 08.02.2019).*

³⁸ M. Nykiel, *Kato-hipsterska drużyna spod Sukiennic gromi biskupów za prawdę o gender. Komu zależy na przemyceniu pluszowego Dzieciątka Jezus i jasełkowej fikcji?*, „wpolityce.pl” z 25.12.2013, <https://wpolityce.pl/polityka/181684-kato-hipsterska-druzyna-spod-sukiennic-gromi-biskupow-za-prawde-o-gender-komu-zalezy-na-przemyceniu-pluszowego-dzieciatka-jezus-i-jaselkowej-fikcji> (dostęp: 08.02.2019).

³⁹ *Znamy laureatów Grand Video Awards, oficjalna strona konkursu „Grand Video Awards” z 28.10.2016, <https://grandvideoawards.pl/aktualnosci/znamy-laureatow-grand-video-awards> (dostęp: 08.02.2019).*

⁴⁰ *Super bloger - o. Grzegorz Kramer, „Niedziela.pl” z 04.03.2016, <http://www.niedziela.pl/artykul/21073/Super-blogger---o-Grzegorz-Kramer> (dostęp: 08.02.2019).*

⁴¹ *Piotr Żyłka laureatem nagrody „Ślad”, portal „Jezuici.pl” z 28.06.2014, <https://jezuici.pl/2014/06/piotr-zylka-laureatem-nagrody-slad/> (dostęp: 08.02.2019).*

ROZWÓJ WIRTUALNYCH SPOŁECZNOŚCI

Biorąc pod uwagę, że blog jest medium społecznościowym, do podstawowych działań blogera należy budowanie swojej społeczności. Katolickim twórcą, który zgromadził wokół publikowanych treści rekordowe audytorium, jest o. Adam Szustak OP (kanał „Langusta na Palmie” ma ponad 211 tys. fanów na Facebooku, 72,4 tys. obserwujących na Instagramie oraz ponad 443 tys. subskrybentów na YouTube). Warto dodać, że na Facebooku liczba fanów strony „Langusta na palmie” przerosła facebookowe społeczności katolickich serwisów: „Gościa Niedzielnego” (ponad 131 tys.), a także portali „Aleteia” (ponad 107 tys.), czy „Stacja7” (ponad 82 tys.). Na uwagę zasługują także społeczności Piotra Żyłki (ponad 63 tys. polubień na Facebooku), czy Mai Moller (ponad 51 tys. polubień na Facebooku)⁴².

Budowanie dużej i lojalnej społeczności ma donioślejsze znaczenie, niż troska o prestiż, czy pozytywny wizerunek. W 2018 roku o. Adam Szustak ogłosił, że planuje stworzenie serwisu na miarę „katolickiego Netflixa”. Jednym ze sposobów pozyskania środków na ten cel było otwarcie zbiórki w popularnym serwisie crowdfundingowym, Patronite. Ponad 3000 fanów odpowiedziało na apel o wsparcie, co zapewniło finansowanie nowej inicjatywy ewangelizacyjnej na poziomie 60 tysięcy złotych miesięcznie⁴³. Warto dodać, że żadnemu innemu twórcy, blogerowi czy vlogerowi, nie udało się pozyskać na platformie tak wielu patronów, czyli osób deklarujących wpłaty finansowe⁴⁴.

Najważniejszymi narzędziami, które służą angażowaniu fanów, są kanały blogów w mediach społecznościowych. Każdy bloger, w zależności od przyjętej przez siebie strategii, wykorzystuje te, które pomagają mu osiągać wyznaczony cel. Mikołaj Kapusta z bloga *dobranowina.net* organizuje regularnie transmisje live, podczas których na bieżąco odpowiada na pytania zadawane w komentarzach. Jola Szymańska-Koperniak zdecydowała się z kolei założyć na Facebooku grupę „Hipster katolicy tego świata, łączmy się” – grupa jest powiązana

⁴² Statystyki wybranych wirtualnych społeczności - dane na dzień 08.02.2019.

⁴³ P. Kalisz, *O. Adam Szustak przebił wszystkich na Patronite. Będzie dostawał 60 tys. zł miesięcznie na swój kanał, „NaTemat”* z 29.11.2018, <https://natemat.pl/256453,ksiadz-szustak-bedzie-z-patronite-dostawal-60-tysiecy-miesiecznie> (dostęp: 21.02.2019).

⁴⁴ I. Kołacz, *Langusta na palmie ma ponad trzy tysiące patronów*, „Wirtualnemedi” z 05.07.2018, <https://www.press.pl/tresc/53846,trzy-tysiacze-osob-sfinansuja-studio-i-serwis-video-ojca-adama-szustaka> (dostęp: 08.02.2019).

z fanpage’em „Jola Szymańska”. Członkowie mogą dodawać posty i samodzielnie inicjować dyskusje na wybrane tematy. Natalia Białobrzeska z „DrużynyB” stawia na angażujące zdjęcia, często pokazujące ją oraz jej dzieci w sytuacjach prywatnych. Podobną strategię – tylko w formacie video – przyjęli małżeństwo Monika i Marcin Gomułkowie z kanału „Początek Wieczności” na YouTube.

Przykładem silnego poczucia przynależności do wirtualnej społeczności, zgromadzonej wokół internetowego twórcy, są langustyńscy⁴⁵, czyli fani o. Adama Szustaka. Zakonnik bardzo odważnie wykorzystuje charakterystyczne dla twórców YouTube’a zachowania. Ma dużą świadomość platformy, którą wybrał na swój dominujący kanał przekazu. Dlatego właśnie zaprasza na „gadanko”, prosi o „łapki w górę”, organizuje sesje Q&A (sesje pytań i odpowiedzi), czy rozpakowuje przed kamerą paczki, które dostał od swoich fanów (popularny wśród internetowych twórców „unboxing”⁴⁶).

STYL WYPOWIEDZI BLOGERÓW KATOLICKICH

Jacek Szlak zwraca uwagę na cechy, które odróżniają styl pisania dziennikarza, blogera i eksperta. „Od dziennikarza oczekujemy bezstronności i rzetelności w przedstawianiu problemu, należytej staranności i wyczerpującej informacji”⁴⁷, od eksperta natomiast „pogłębionej znajomości dziedziny, którą się zajmuje i branży, w której działa. Jego wiedza jest bezstronna, ale profesjonalny ekspert zawsze przedstawia omawianą tematykę w szerszym kontekście”⁴⁸. Innych wartości dostarcza swoim odbiorcom bloger: „oczekujemy wyrazistych opinii (nie zawsze przemyślanych), czasem kontrowersji, a przede wszystkim osobowości i charyzmy. Bloger od pierwszego słowa nie musi ukrywać swojego zdania, dbać o formę i obiektywizm”⁴⁹.

⁴⁵ M. Godzisz, *Głosiciel w Sieci przekąźnikiem sacrum na przykładzie e-rekolekcji wędrownego kaznodziei o. Adama Szustaka*, w: M. Chmielowski, M. Jodkowski, D. Sonak, J. Woźniak (red.), *Sacrum w mediach*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, s. 361.

⁴⁶ A. Szustak, *Dostałem 879 PREZENTÓW!*, „Langusta na Palmie” z 28.07.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=uvjKB8cA9iE> (dostęp: 21.02.2019).

⁴⁷ J. Szlak, *Opowieści w marketingu*, Wydawnictwo Słowa i Myśli, Lublin 2016, s. 40.

⁴⁸ Tamże, s. 41.

⁴⁹ Tamże.

Czołowi twórcy katoliccy wykształcili w sobie umiejętności warsztatowe, o których pisze Szymon Hołownia (także bloger) w kontekście publicystyki religijnej: niepopadanie w patos, komunikatywny i atrakcyjny język, umiejętne pokazywanie własnych emocji, intuicja umożliwiające wybór atrakcyjnego tematu⁵⁰.

Jak daleko może jednak posunąć się bloger katolicki w dzieleniu się swoimi opiniami? Dyskusja o tym, co powinno być dla niego priorytetem – wzbudzenie zainteresowania odbiorców, czy wzgląd na dobro Kościoła – towarzyszy wielu blogowym publikacjom.

By zainteresować i przykuć uwagę odbiorców blogerzy katoliccy m.in. prowokują dwuznacznością. W jednym ze swoich vlogów, ojciec Szustak informuje, że „zrzuca habit”⁵¹. Wykorzystując potoczne sformułowania, przez które można rozumieć decyzję o odejściu z zakonu, internetowy kaznodzieja informuje, że wyjeżdża z Europy i rozpoczyna swoją ewangelizacyjną podróż.

By zainteresować i przykuć uwagę odbiorców, blogerzy katoliccy m.in. prowokują dwuznacznością.

Przełamywanie konwencji, szukanie nowych form wyrazu, mówienie językiem odartym z sacrum – to kolejne charakterystyczne cechy twórczości blogerów katolickich. Piotr Żyłka na swoim blogu w następujący sposób odpowiedział internautom, którym nie spodobało się udostępnienie w serwisie Deon.pl nagrania wywiadu z Agnieszką Chylińską. Powodem ich oburzenia był wulgarny język, jakim wokalistka mówiła o swoich doświadczeniach duchowych. „(...) Przestańmy z tym świętoszkowym gadaniem w stylu »jak coś takiego mogło się znaleźć na katolickim portalu« i rozdzieraniem szat. No mogło się znaleźć, bo katolik to nie jest człowiek, który cały czas siedzi w kościele i klepie paciorki. Katolik też żyje, a życie jest czasem cholernie trudne i nieoczywiste” – wyjaśnia Piotr Żyłka swoją decyzję.

⁵⁰ Zob. S. Hołownia, *Dziesięć przykazań dla publicysty religijnego*, w: A. Skworz, A. Niziołek (red.) *Biblia dziennikarstwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2010, s. 390–394.

⁵¹ A. Szustak, *Zrzucam habit*, „Langusta na palmie” z 23.06.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=kD5nwOTdU-c> (dostęp 08.02.2019).

Opisany przez Jacka Szlaka przywilej blogerów do subiektywnego i atrakcyjnego sposobu przedstawienia rzeczywistości, staje się dla nich źródłem kryzysów. Czy kapłan-blogger może deklарować, że jest w stanie odejść z kapłaństwa, by ratować nienarodzone dziecko przed aborcją? Propozycję adopcji dziecka działaczki feministycznej, Katarzyny Bratkowskiej, złożył na swoim blogu o. Grzegorz Kramer.⁵² Czy katolicki twórca powinien mówić wprost o swoich kryzysach wiary? Trudności w znalezieniu swojego miejsca w Kościele opisuje Jola Szymańska-Koperniak⁵³.

Z perspektywy odbiorcy powyższe przykłady można postrzegać jako testowanie jego uczuć religijnych. Jak zauważa ks. Andrzej Draguła „dyskusja o uczuciach jest zawsze trudna, gdyż należą one – w tym także uczucia religijne – do sfery uczuć subiektywnych. Wrażliwość – nierówna: to, co dla jednego jest obrazoburcze, dla drugiego będzie jeszcze zupełnie dozwolone, a może nawet

Środowisko mediów społecznościowych nie sprzyja rzeczowemu dzieleniu się swoimi wątpliwościami, szczególnie w tak delikatnym obszarze, jak wiara.

uzna to za inspirujące. Trudno jest ustalić, czy dokonano, czy nie dokonano obrazy uczuć religijnych⁵⁴.

Problemem jest także brak precyzji blogerów katolickich, którzy w niektórych publikacjach dopuszczają się teologicznych uproszczeń, zarzuca im się mylenie pojęć, czy wprost – wprowadzanie odbiorców w błąd. Pod jednym z postów opublikowanym na stronie „Langusta na palmie” na Facebooku, o większą staranność w posługiwaniu się tłumaczeniami języków biblijnych zaapelował do o. Szustaka znany biblista, ks. Wojciech Węgrzyniak. Przed niektórymi praktykami

⁵² *Mocna deklaracja o. Kramera SJ: Adoptuję pani dziecko!*, „Fronda.pl” z 22.12.2013, <http://www.fronda.pl/a/mocna-deklaracja-o-kramera-sj-adoptuje-pani-dziecko,32906.html> (dostęp: 08.02.2019).

⁵³ J. Szymańska-Koperniak, *Dlaczego przestałam być religijna? Jak przetrwać w Kościele*, Blog „Jola Szymańska” z 14.11.2019, <https://jolaszymanska.pl/dlaczego-przestalam-byc-religijna-przetrwac-kosciele/> (dostęp: 08.02.2019).

⁵⁴ A. Draguła, *Copyright na Jezusa. Język. Znak, rytuał między wiarą a niewiarą*, Towarzystwo Więż, Warszawa 2012, s. 69.

stosowanymi przez dominikanina ostrzegają egzorcyści. Ksiądz Michał Olszewski przestrzega wiernych przed czytaniem „Harry’ego Pottera”⁵⁵. Ojcu Szustakowi zdarza się w swoich filmach powoływać się na książki o młodym czarodzieju⁵⁶.

Środowisko mediów społecznościowych nie sprzyja rzeczowemu dzieleniu się swoimi wątpliwościami, szczególnie w tak delikatnym obszarze, jak wiara. Między innymi dlatego blogerzy katolicy spotykają się z negatywnymi komentarzami, a nawet inwektywami ze strony swoich odbiorców („dla mnie nie jest pan księdzem”, „katocelebryta”, „żaden z ciebie katolik”). Takie postawy można uznać w niektórych przypadkach za formę specyficznego, środowiskowego hejtu.

Zauważając tę niebezpieczną tendencję, serwis Aleteia.org przeprowadził w 2017 roku kampanię internetową „Jezus nie hejtował”, która uwrażliwiała na problem hejtu katolików w internecie⁵⁷. O swoich doświadczeniach z hejterami mówią głośno m.in. o. Grzegorz Kramer⁵⁸, o. Adam Szustak⁵⁹, Jola Szymańska-Koperniak⁶⁰.

WNIOSKI

Blogosfera katolicka w wielu aspektach rozwija się niemal równolegle z innymi polskojęzycznymi blogosferami. Blogowanie w znacznym stopniu determinuje kolejne kroki zawodowe internetowych twórców. Katolicy blogerzy i vlogerzy są postrzegani także przez media świeckie jako ciekawi i kompetentni rozmówcy. Zdarza się także, że tematy pojawiające się na ich blogach oraz w filmach video są obiektem szerszej debaty w mediach tradycyjnych.

⁵⁵ Mity na temat egzorcyistów, „Gość Niedzielny” 26.04.2013, <https://www.gosc.pl/doc/1534762.Mity-na-temat-egzorcyistow> (dostęp 08.02.2019).

⁵⁶ Zob. A. Szustak, *Tym zdaniem z Harry’ego Pottera warto się przejąć. Jest w nim coś bardzo mądrego*, „Deon.pl” z 19.11.2018, <https://www.deon.pl/religia/duchowosc-i-wiara/zycie-i-wiara/art,5353,adam-szustak-op-tym-zdaniem-z-harrego-pottera-warto-sie-przejac-est-w-nim-cos-bardzo-madrego.html> (dostęp: 08.02.2019).

⁵⁷ A. Gałka, *„Jezus nie hejtował”. O co chodzi w akcji portalu Aleteia.pl?*, „Aleteia” z 13.10.2017, <https://pl.aleteia.org/2017/10/13/jezus-nie-hejtowal-o-co-chodzi-w-akcji-portal-aleteia-pl/> (dostęp: 21.02.2019).

⁵⁸ G. Kramer, *Celebryta?*, Blog „Bóg jest dobry” z 21.07.2017, <http://grzegorzkramer.pl/celebryta/> (dostęp: 21.02.2019).

⁵⁹ A. Szustak, *In vitro, Czy jestem fałszywym prorokiem?*, „Langusta na Palmie” z 20.07.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=uvjKB8cA9iE> (dostęp: 21.02.2019).

⁶⁰ J. Szymańska-Koperniak, *Czytam hejty z miłością CZELENDŹ*, blog Joli Szymańskiej z 7.11.2018, <https://jolaszymanska.pl/czytam-hejty-miloscia-czelendz/> (dostęp 21.12.2018).

Blogerów katolickich cechuje także umiejętność angażowania społeczności w social media. Rekordzistą, jeśli chodzi o wielkość blogowej społeczności, jest o. Adam Szustak. Przykład „langustyńczyków” pokazuje także, że silna więź odbiorców z twórcą może mieć wymierny – także finansowy – wpływ na profesjonalizację bloga lub vloga.

Styl wypowiedzi blogerów, daleki od języka typowego dla ambony, jest atrakcyjny i przystępny. Z drugiej jednak strony rodzi kontrowersje i wywołuje negatywne reakcje odbiorców. Do najważniejszych wyzwań związanych z blogosferą katolicką zaliczyć można zjawisko hejtu oraz problem odpowiedzialności za publikowane treści, szczególnie za ich zgodność z nauczaniem Kościoła.

BIBLIOGRAFIA

Publikacje

- Adamski A., *Kapłan – bloger*, w: A. Adamski, K. Kwasik, G. Łęcicki (red.), *Kapłan i rodzina w mediach*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012.
- Draguła A., *Copyright na Jezusa. Język. Znak, rytuał między wiarą a niewiarą*, Towarzystwo Więż, Warszawa 2012.
- Godzisz M., *Głosiciel w Sieci przekąźnikiem sacrum na przykładzie e-rekolekcji wędrownego kaznodziei o. Adama Szustaka*, w: M. Chmielowski, M. Jodkowski, D. Sonak, J. Woźniak (red.), *Sacrum w mediach*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.
- Guzek D., *Media katolickie w polskim systemie medialnym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016.
- Hołownia S., *Dziesięć przykazań dla publicysty religijnego*, w: A. Skworz, A. Niziołek (red.) *Biblia dziennikarstwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2010.
- Jarkiewicz K., *Promocja duchowych potrzeb, czyli o katolickiej blogosferze w polskim Internecie*, „Zeszyt Naukowy – Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości w Krakowie”, 2012, z. 26.
- Kajtoch W., *Blog*, w: W. Pisarek (red.), *Słownik terminologii medialnej*, Kraków 2006.
- Kloch J., *Kościół blogujący. Jak wykorzystać w misji Kościoła?*, w: J. Kloch (red.), *Internet i Kościół*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2011.
- Łaskarzewska E., *Blog kapłański – między sacrum i profanum. Analiza wybranych treści publikowanych na blogach kapłańskich w kwietniu 2014 roku*, w: M. Chmielowski, M. Jodkowski, D. Sonak, J. Woźniak (red.), *Sacrum w mediach*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.
- Łaskarzewska E., *Blog katolika jako miejsce dawania świadectwa wiary i dialogu ze światem na przykładzie bloga Halo Ziemia Konrada Kruczkowskiego*, „Biuletyn Edukacji Medialnej”, 2015 nr 1.
- Miotk A., *Skuteczne social media*, Wydawnictwo HELION, Gliwice 2013.
- Popiel B., *Blog jako warsztat, narzędzie i przestrzeń przyszłego dziennikarza*, „Edukacja Humanistyczna” 2013 nr 2.

- Rabowska A., *Blogosfera – jak Internet zmienił komunikację i marketing?*, „Media, Biznes, Kultura: dziennikarstwo i komunikacja społeczna” 2016 vol 1, nr 1.
- Rettberg J. W., *Blogowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Szews P., *Mikroblog – odmiana blogu czy oddzielny gatunek?*, w: M. Kita, I. Loewe (red.), *Język w Internecie – antologia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2016.
- Szlak J., *Opowieści w marketingu*, Wydawnictwo Słowa i Myśli, Lublin 2016.
- Szpunar M., *Społeczne aspekty nowych mediów*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
- Tomczyk T., *Bloger*, Wydaje.pl, Katowice 2012.
- Więckiewicz-Archacka M., *Ludzie „starych” mediów vs. Ludzie „nowych” mediów. Spory między dziennikarzami i blogerami na polskim rynku medialnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2016.

Źródła internetowe

- Albin M., *Katolicka youtuberka zarzuca kłamstwo przeciwnikom projektu ustawy „Stop aborcji”. Sprawdziliśmy, ile ma racji*, „NaTemat” z 28.09.2016, <https://natemat.pl/190927,wiezienie-za-poronienie-czy-uswiecanie-zycia-sprawdzamy-kto-ma-racje-ws-projektu-ustawy-stop-aborcji> (dostęp: 08.02.2019).
- Bloger bije w biskupów za gender. „Żyją w przekonaniu, że jest wróg”*, „dziennik.pl” z 23.12.2013, <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/446547,bl-og-er-bije-w-biskupow-za-gender-zyja-w-przekonaniu-ze-jest-jakis-wrog.html> (dostęp: 08.02.2019).
- Gałka A., *„Jezus nie hejtował”. O co chodzi w akcji portalu Aleteia.pl?*, „Aleteia” z 13.10.2017, <https://pl.aleteia.org/2017/10/13/jezus-nie-hejtowal-o-co-chodzi-w-akcji-portalu-aleteia-pl/> (dostęp: 21.12.2018).
- Kalisz P., *O. Adam Szustak przebił wszystkich na Patronite. Będzie dostawał 60 tys. zł miesięcznie na swój kanał*, „NaTemat” z 29.11.2018, <https://natemat.pl/256453,ksiadz-szustak-bedzie-z-patronite-dostawal-60-tysiecy-miesiecznie> (dostęp: 21.12.2018).
- Katolicki bloger apeluje do księży o bojkot listu biskupów o gender*, „Gazeta Prawna” z 23.12.2013, <https://www.gazetaprawna.pl/galerie/767241,duze-zdjecie,1,katolicki-bloger-apeluje-o-bojkot-listu-biskupow-o-gender.html> (dostęp: 08.02.2019).
- Kończ I., *Langusta na palmie ma ponad trzy tysiące patronów*, „Wirtualnemedi” z 05.07.2018, <https://www.press.pl/tresc/53846,trzy-tysiace-osob-sfinansuja-studio-i-serwis-wideo-ojca-adama-szustaka> (dostęp: 08.02.2019).
- Kostrzewa W., *4 kłamstwa o ustawie Stop Aborcji – Weronika Zaguła*, kanał na YouTube Weroniki Kostrzewy z 09.04.2016, https://www.youtube.com/watch?v=_EwychZB-Srw (dostęp: 08.02.2019).
- Kramer G., *Celebryta?*, Blog o. Kramera „Bój jest dobry” z 21.07.2017, <http://grzegorzkramer.pl/celebryta/> (dostęp: 21.12.2018).
- Księża mogą rozgrzeszać z aborcji. Debata Kobiet w TVN24 BiS*, strona internetowa telewizji „TVN24 BiS” z 22.11.2016, <https://tvn24bis.pl/z-kraju,74/debata-kobiet-w-tvn24-bis,693973.html> (dostęp: 08.02.2019).

- Kunat K., *Blog.pl się kończy. Onet zamknie serwis w styczniu 2018*, „Tabletowo” z 8.12.2017, <https://www.tabletowo.pl/blog-pl-zostanie-zamkniety/> (dostęp: 21.12.2018).
- Miotk A., *Kończy się era blogosfery*, blog Anny Miotk z 16.01.2018, <https://annamiotk.pl/konczy-era-blogera/> (dostęp: 21.12.2018).
- Mity na temat egzorcystów*, „Gość Niedzielny” 26.04.2013, <https://www.gosc.pl/doc/1534762.Mity-na-temat-egzorcystow> (dostęp 08.02.2019).
- Mocna deklaracja o. Kramera SJ: Adoptuję pani dziecko!*, „Fronda.pl” z 22.12.2013, <http://www.fronda.pl/a/mocna-deklaracja-o-kramera-sj-adoptuje-pani-dziecko,32906.html> (dostęp: 08.02.2019).
- Nie dla religii w szkołach? Gorąca dyskusja w TVN24 BiS*, strona internetowa telewizji „TVN24 BiS” z 26.1.2016, <https://tvn24bis.pl/z-kraju,74/nauka-religii-w-szkole-czy-pozan-ia-debata-kobiet-w-tvn24-bis,687103.html> (dostęp: 08.02.2019).
- Normy dotyczące występowania duchownych i osób zakonnych oraz przekazywania nauki chrześcijańskiej w audycjach radiowych i telewizyjnych*, Serwis „Opoka.org.pl” z 01.07.2010, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/normy_media_09032005.html (dostęp: 08.02.2019).
- Nowaczewski A., *Katolicka blogosfera*, „Gość Niedzielny” z 12.02.2007, <https://www.gosc.pl/doc/761572.Katolicka-blogosfera> (dostęp: 08.02.2019).
- Nykiel M., *Kato-hipsterska drużyna spod Sukiennic gromi biskupów za prawdę o gender. Komu zależy na przemyceniu pluszowego Dzieciątka Jezus i jasełkowej fikcji?*, „wpolityce.pl” z 25.12.2013, <https://wpolityce.pl/polityka/181684-kato-hipsterska-druzyna-spod-sukiennic-gromi-biskupow-za-prawde-o-gender-komu-zalezy-na-przemyceniu-pluszowego-dzieciatka-jezus-i-jaselkowej-fikcji> (dostęp: 08.02.2019).
- Piotr Żyłka laureatem nagrody „Ślad”*, portal „Jezuici.pl” z 28.06.2014, <https://jezuici.pl/2014/06/piotr-zylka-laureatem-nagrody-slad/> (dostęp: 08.02.2019).
- Program „Warto Rozmawiać”* z 22.06.2017, <https://vod.tvp.pl/video/warto-rozmawiac,22062017,32493223> (dostęp: 08.02.2019).
- Salwowski M., *Okiem Salwowskiego: Ks. Adam Szustak chwali bluźniercze filmiki*, „Fronda.pl” z 03.13.2016, <http://www.fronda.pl/a/okiem-salwowskiego-ks-adam-szustak-chwali-bluzniercze-filmiki,79414.html> (dostęp: 08.02.2019).
- Super bloger - o. Grzegorz Kramer*, „Niedziela.pl” z 04.03.2016, <http://www.niedziela.pl/artykul/21073/Super-bloger---o-Grzegorz-Kramer> (dostęp: 08.02.2019).
- Szustak A., *Dostałem 879 PREZENTÓW!*, „Langusta na Palmie” z 28.07.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=uvjKB8cA9iE> (dostęp: 21.12.2018).
- Szustak A., *In vitro, Czy jestem fałszywym prorokiem?*, „Langusta na Palmie” z 20.07.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=uvjKB8cA9iE> (dostęp: 21.12.2018).
- Szustak A., *Tym zdaniem z Harry’ego Pottera warto się przejść. Jest w nim coś bardzo mądrego*, „Deon.pl” z 19.11.2018, <https://www.deon.pl/religia/duchowosc-i-wiara/zycie-i-wiara/art,5353,adam-szustak-op-tym-zdaniem-z-harrego-pottera-warto-sie-przejac-jest-w-nim-cos-bardzo-madrego.html> (dostęp: 08.02.2019).
- Szustak A., *Zrzucam habit*, „Langusta na palmie” z 23.06.2016, <https://www.youtube.com/watch?v=kD5nwOTdU-c> (dostęp 08.02.2019).

- Szymańska-Koperniak J., *Czytam hejty z miłością CZELENDŹ*, blog Joli Szymańskiej z 7.11.2018, <https://jolaszymanska.pl/czytam-hejty-miloscia-czelendz/> (dostęp 21.12.2018).
- Szymańska-Koperniak J., *Dlaczego przestałam być religijna? Jak przetrwać w Kościele*, Blog „Jola Szymańska” z 14.11.2019, <https://jolaszymanska.pl/dlaczego-przestalam-byc-religijna-przetrwac-kosciele/> (dostęp: 08.02.2019).
- Wierni nie chcą słuchać o gender w kościele. „Biskupi są oderwani od rzeczywistości”*, „tvn24.pl” z 23.12.2013, <https://www.tvn24.pl/krakow,50/wierni-nie-chca-sluchac-o-gender-w-kosciele-biskupi-sa-oderwani-od-rzeczywistosci,381788.html> (dostęp: 08.02.2019).
- Wietnam: katolicka blogerka skazana na 10 lat więzienia*, „Wiara.pl” z 03.07.2017, <https://kosciol.wiara.pl/doc/4019159.Wietnam-katolicka-bloggerka-skazana-na-10-lat-wiezienia> (dostęp: 08.02.2019).
- Wszyscy oni zaczęli jako blogerzy DEON.pl. Ty też możesz być naszym autorem*, „Deon” z 31.08.2018, <https://www.deon.pl/spolecznosc/blogerzy-deonpl/art,149,wszyscy-oni-zaczynali-jako-blogerzy-deon-pl-ty-tez-mozesz-byc-naszym-autorem.html> (dostęp: 21.12.2018).
- „Zdrada Kościoła”. Ostre słowa księdza Dariusza Oko o apelu Błażeja Strzelczyka*, „Wirtualna Polska” z 23.12.2013, <https://wiadomosci.wp.pl/zdrada-kosciola-ostre-slowa-ksiedza-dariusza-ok-o-apelu-blazeja-strzelczyka-6031364009538689a> (dostęp: 08.02.2019).
- Zieliński P., *Encyklopedia marketingu, B – Blogosfera*, „Nowy Marketing” z 11.04.2018, <https://nowymarketing.pl/a/9096,b-blogosfera-encyklopedia-marketingu> (dostęp: 21.12.2018).
- Znamy laureatów Grand Video Awards*, oficjalna strona konkursu „Grand Video Awards” z 28.10.2016, <https://grandvideoawards.pl/aktualnosci/znamy-laureatow-grand-video-awards> (dostęp: 08.02.2019).

Biogram

Karolina Podlewska – absolwentka kierunku dziennikarstwo i komunikacja społeczna w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, obecnie doktorantka w Instytucie Nauk Politycznych Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych UKSW. Jej zainteresowania badawcze są związane z public relations, komunikacją religijną, zjawiskiem mediów społecznościowych. Od 2015 roku vice prezes Koła Naukowego „Public Relations w Social Media”. Specjalista ds. mediów społecznościowych i komunikacji wewnętrznej w Centrum Myśli Jana Pawła II.